

МІСЦЕ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У МИТНІЙ СФЕРІ

ЧЕРКАССЬКИЙ Руслан Анатолійович - кандидат наук з державного управління

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1206-7774>

УДК 342.9

DOI 10.32782/LAW.UA.2021.2.28

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, надано характеристику правовим засадам протидії та запобігання злочинності в митній сфері. Обґрунтовано, що ключове місце в системі відповідних правових засад належить саме нормам адміністративної галузі права, що обумовлено владно-управлінським характером суспільних відносин у досліджуваній сфері.

Ключові слова: правові засади, адміністративне право, правове регулювання, запобігання злочинності.

Постановка проблеми

Злочинність завжди займала одне з перших місць серед найбільш гострих проблем, що турбують громадську думку. У другій половині двадцятого століття в різних державах її ставили за значимістю на друге-третє місце. Про проблему високого рівня злочинності, як правило, висловлюються всі, вважаючи, що ця проблема є досить очевидною. Більшість політиків, прагнучих до влади, перш за все обіцяють покінчити з розгулом злочинності. Виступи політиків, громадських діячів, матеріали засобів масової інформації завжди сприймаються з живим інтересом. Це зрозуміло, оскільки зачіпаються життєво важливі, такі, що стосуються кожної людини питання [1]. Разом із тим, запобігання та протидія злочинності є складним за своєю сутністю та змістом процесом, а тому його реалізація є фактично неможли-

вою без належного нормативно-правового підґрунтя.

Стан дослідження

Окремі проблемні питання, пов'язані із нормативно-правовим регулюванням сфери запобігання та протидії злочинності у своїх наукових працях розглядало багато науковців, зокрема: О.О. Авдєєв, А.А. Васильєв, О.С. Володавська, Є.О. Гладкова, Д.Ю. Гуренко, В.А. Мисливий, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, Н.В. Щедрин та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, важливого значення набувають дослідження, присвячені характеристичі правових засад запобігання та протидії злочинності та встановленню серед них норм адміністративного права.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є встановити місце норм адміністративного права в системі правових засад запобігання та протидії злочинності у митній сфері. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: здійснити аналіз норм чинного законодавства, які регулюють відповідну сферу суспільних відносин, в залежності від їх юридичної сили; встановити, що представляє собою адміністративно-правове регулювання сферою протидії та запобігання злочинності у митній сфері.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в статті дістало подальшого обґрунтування наукова думка про те, що норми адміністративного права займають ключове місце в системі правових засад запобігання та протидії злочинності у митній сфері.

Виклад основного матеріалу

Під правовими засадами запобігання та протидії злочинності варто розуміти систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання правових відносин, що виникають в процесі реалізації діяльності із протидії та запобігання злочинності у митній сфері на території України. В даному контексті в першу чергу слід приділити увагу Конституції України від 28 червня 1996 року. Остання є Основним законом держави, норми якого знаходяться в основі правового регулювання всіх без виключення правових відносин, що виникають у житті українського суспільства. Він не містить в собі жодних практичних засад протидії та запобігання злочинності, водночас, Конституція України – це про принципи, основоположні нерушійні основи та устої функціонування держави, які певним чином спрямовують механізми правоохоронного впливу.

Наприклад, в статті 8 Конституції закріплено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб,

що передбачені Конституцією та законами України [2].

Таким чином, Конституція України є ключовим нормативно-правовим актом держави, який закріплює найбільш важливі засади функціонування суспільства. Що ж стосується представленої проблематики, то значення Основного Закону полягає у тому, що в його нормах закріплюються: ключові засади державної політики у сфері протидії та запобігання злочинності; основи роботи уповноважених суб'єктів у досліджуваній сфері, тощо.

У ХХІ столітті злочинність все частіше набуває світового, транснаціонального характеру та виходить далеко за межі території нашої держави, що безперечно, не може не відмічатись світовою спільнотою. Подібне розповсюдження злочинності сприяло формуванню наднаціональної правової основи її запобігання та протидії, яку складає великий масив міжнародних юридичних документів. Найбільші досягнення в напрямку формування міжнародних правових засад протидії та запобігання злочинності має Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). Дана організація є автором декількох важливих міжнародних документів, що видавались за її авторства у різні часи. Наприклад, варто відмітити Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 метою якої визначено сприяння співробітництву між Сторонами підписання документу з тим, щоб вони могли більш ефективно вирішувати різноманітні проблеми незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, що мають міжнародний характер. При здійсненні своїх зобов'язань за Конвенцією Сторони вживають необхідні заходи, включаючи заходи законодавчого та організаційного характеру, відповідно до основних положень своїх внутрішніх законодавчих систем [3].

Конвенція передбачає надання взаємної юридичної допомоги у розслідуванні, кримінальному переслідуванні і судовому розгляді, яка здійснюється у формі запитів з метою: збору доказів або показань; озна-

йомлення з матеріалами судового розгляду; проведення обшуків і арештів; обстеження предметів і місць; надання інформації і доказових предметів; надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, включаючи банківські, фінансові, фірмові або комерційні документи; визначення або виявлення доходів, власності, засобів або інших речей для доказових цілей [3].

Важливе значення у системі міжнародних нормативно-правових актів ООН в царині протидії та запобігання злочинності відіграє Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000, прийнята для сприяння співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею. Документ став одним з перших де було закріплено загальне визначення організованої злочинної групи: «Структурно оформлена група в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду» [4].

Ще одним важливим міжнародним документом є Конвенція про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005, яка прийнята з метою: запобігання торгівлі людьми й боротьба з нею з одночасним гарантуванням гендерної рівності; захисту прав людини стосовно жертв торгівлі людьми, розробки всеосяжної структури захисту жертв і свідків і допомоги їм з одночасним гарантуванням гендерної рівності, а також забезпечення ефективного слідства й кримінального переслідування; сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі з торгівлею людьми; запровадження спеціального механізму моніторингу передбачених Конвенцією злочинів [5]. Серед інших міжнародних документів, до правових засад протидії та запобігання корупції також можна віднести Міжнародну конвенцію щодо боротьби з підubboкою грошових знаків від 20.04.1929, Конвен-

цію про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949, Міжнародну конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 04.12.1989, Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999.

Тож, на міжнародному рівні сьогодні існує велика кількість ратифікованих Україною документів, які регулюють питання міжнародної взаємодії з протидії та запобігання злочинності різних форм, а також містять в собі вимоги до національних правових систем держав, які підписали той чи інший документ, щодо реалізації узгоджених організаційних та інших заходів спрямованих на боротьбу зі злочинністю або хоча б зменшення її рівня. Висока важливість та ефективність таких документів обумовлена тим, що вони встановлюють єдині закономірності протидії та запобігання злочинним проявам, що полегшує формування світової правоохоронної системи.

Наступними, за своєю юридичною силою, нормативно-правовими актами в яких закріплено засади запобігання та протидії злочинності є різноманітні кодифіковані акти. Наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-X (далі – КУпАП). Відповідно до статті 6 вказаного кодексу, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, на виховання громадян у дусі високої свідомості і дисципліни, суворого додержання законів України [6]. Тобто, КУпАП встановлює засади протидії та запобігання злочинності – адміністративним правопорушенням, які не несуть в собі такої суспільної небезпеки, як злочини, проте, негативно впливають на публічний порядок і безпеку та загалом є детермінантом злочинності в нашій державі.

Однією з найважливіших нормативно-правових актів в якому закріплено правові засади протидії та запобігання злочинності є Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III (далі – ККУ), який має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Для здійснення вказаного завдання ККУ визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [7].

Звернути увагу також варто на положення Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 №4651-VI (далі – КПК), який визначає порядок проведення на території нашої держави кримінального провадження. Завданням останнього є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [8].

Крім окреслених нормативно-правових актів, на рівні законодавства України, прийнято документи, які закріплюють основи запобігання та протидії окремим різновидам злочинності. Сюди можна віднести Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 №3341-XII, який визначає головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою зло-

чинністю. Основними завданнями Закону визначено: створення загальних правових і організаційних засад у сфері боротьби з організованою злочинністю, сприяння її попередженню та ліквідації; визначення системи державних органів, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, та їх взаємовідносин; встановлення повноважень спеціальних державних органів по боротьбі з організованою злочинністю та спеціальних заходів, що здійснюються ними; встановлення обов'язків інших державних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю; правове забезпечення фінансових, матеріально-технічних та інших умов, необхідних для боротьби з організованою злочинністю; забезпечення гарантій прав громадян і юридичних осіб під час здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю [9].

Взяти до уваги також варто положення Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 №62/95-ВР, що визначає систему заходів в Україні, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними. Відповідно до положень акту, протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюють Національна поліція, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах захисту державного кордону, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу та інші органи виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень [10].

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 №3739-VI встановлює організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів

виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам. В свою чергу, Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 №1700-VII містить положення, які встановлюють правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [11;12].

Окрему групу нормативно-правових актів, які відносяться до правових засад запобігання та протидії злочинності в Україні, складають законодавчі документи, що визначають правові та організаційні основи діяльності суб'єктів протидії та запобігання злочинності в нашій державі. Прикладом подібних законодавчих актів є Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII (далі – НПУ) в положеннях якого вказано, що НПУ – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [13].

Схожим за змістом та значенням є Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 №1697-VII де зауважено, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. До функцій, які покладаються на прокуратуру відноситься: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законодавством; 3) нагляд за

додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [14].

В цю ж групу входять інші законодавчі акти, які встановлюють правовий статус окремих суб'єктів протидії та запобігання злочинності на території України, зокрема, Закони України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 №2229-XII, «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 №1698-VII, «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 №794-VIII та інші.

Слід відмітити, що правові засади запобігання та протидії злочинності також представлені документами підзаконного нормативно-правового рівня, зокрема, різноманітними планами організаційних заходів, стратегіями, концепціями та іншими стратегічно орієнтованими актами, виданими з метою реалізації положень законодавства України. Сюди відноситься Стратегія боротьби з організованою злочинністю затверджена розпорядженням КМУ від 16.09.2020 №1126-р; Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року схвалена розпорядженням КМУ від 14.07.2021 №800-р; Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації узаконена розпорядженням КМУ від 28.10.2021 №1344-р і таке інше. Крім того, на підзаконному рівні також мають місце акти, які встановлюють юридичні основи роботи та правовий статус окремих суб'єктів протидії та запобігання злочинності, наприклад, Постанова КМУ «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України» від 06.03.2019 №227.

Висновки

Таким чином, система правових засад запобігання та протидії злочинності у

митній сфері представлена великим колом нормативно-правових актів: від Конституції України та міжнародних нормативно-правових актів, до підзаконних актів, які видаються уповноваженими центральними органами виконавчої влади. Аналіз вказаних джерел показав, що ключове місце у відповідній системі відводиться саме нормам адміністративного права, за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин. В свою чергу адміністративно-правове регулювання являє собою різновид правового впливу, основою якого виступають норми адміністративного права, що регулюють та упорядковують відносини у державно-владній сфері, тобто, відносини пов'язані із роботою державної влади, правовими статусом суб'єктів владних повноважень, взаємодією суспільства та держави і таке інше.

Тож, підводячи підсумки відзначимо, що ключове місце норм адміністративного права в системі правових засад запобігання та протидії злочинності у митній сфері обумовлено тим, що саме в них закріплюються: правовий статус суб'єктів протидії та запобігання злочинності у митній сфері з притаманними їм владними повноваженнями, у тому числі щодо застосування державного примусу; особливості формування та реалізації державної політики в галузі запобігання та протидії злочинності на території України. Тобто, досліджені правові засади наділяють весь процес протидії та запобігання злочинності у митній сфері публічним, офіційним статусом, який передбачає постановку чітких цілей представникам публічної влади, необхідність досягнення відповідних юридично-значимих результатів, а також реалізацію в цьому процесі функцій держави.

Література

1. Криминологія: Учебник для вузов/ Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2005. 912 с.
2. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР // Офіційний вісник України. 2010. №72/1. ст.2598.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: конвенція від 20.12.1988 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_096.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: конвенція, міжнародний документ від 15.11.2000 // Офіційний вісник України. 2006. №14. ст.1056.

5. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: конвенція від 16.05.2005 // Офіційний вісник України. 2011. №16. ст.706.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: кодекс, від 07.12.1984 №8073-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. №51. ст.1122.

7. Кримінальний кодекс України: закон від 05.04.2001 №2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. №25. ст.131.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: кодекс від 13.04.2012 №4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. ст.88.

9. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон від 30.06.1993 №3341-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. №35. ст.358.

10. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон від 15.02.1995 №62/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. №10. ст.62.

11. Про протидію торгівлі людьми: закон від 20.09.2011 №3739-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. №19-20. ст.173.

12. Про запобігання корупції: закон від 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. №49. ст.2056.

13. Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 №580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. ст.379.

14. Про прокуратуру: закон від 14.10.2014 №1697-VII // Відомості Верховної Ради України. 2015. №2-3. ст.12.

АНОТАЦІЯ

Аргументовано, що під правовими засадами запобігання та протидії злочинності варто розуміти систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання правових відносин, що виникають в процесі реалізації діяльності із протидії та запобігання злочинності на території України.

Дістало подальшого обґрунтування твердження про те, що Конституція України є ключовим нормативно-правовим актом держави, який закріплює найбільш важливі засади функціонування суспільства. Що ж стосується представленої проблематики, то значення Основного Закону полягає у тому, що в його нормах закріплюються: ключові засади державної політики у сфері протидії та запобігання злочинності; основи роботи уповноважених суб'єктів у досліджуваній сфері, тощо.

Доведено, що система правових засад запобігання та протидії злочинності в митній сфері представлена великим колом нормативних джерел: від Конституції України та міжнародних нормативно-правових актів, до підзаконних актів, які видаються уповноваженими центральними органами виконавчої влади. Аналіз вказаних джерел показав, що ключове місце у відповідній системі відводиться саме нормам адміністративного права, за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин. Підкреслено, що зазначене обумовлено тим, що саме в них закріплюються: правовий статус суб'єктів протидії та запобігання злочинності із притаманними їм владними повноваженнями, у тому числі щодо застосування державного примусу; особливості формування та реалізації державної політики в галузі запобігання та протидії злочинності на території України. Тобто, досліджені правові засади наділяють весь процес протидії та запобігання злочинності публічним, офіційним статусом, який передбачає постановку чітких цілей представникам публічної влади, необхідність досягнення відповідних юридично-значимих результатів, а також реалізацію в цьому процесі функцій держави.

Ключові слова: правові засади, адміністративне право, правове регулювання, запобігання злочинності.

SUMMARY

It is argued that the legal framework for crime prevention and counteraction should be understood as a system of regulations of different legal force, the rules of which are aimed at regulating legal relations arising in the process of combating and preventing crime in Ukraine.

The statement that the Constitution of Ukraine is a key normative legal act of the state, which enshrines the most important principles of society, was further substantiated. As for the presented issues, the significance of the Basic Law is that its norms enshrine: key principles of state policy in the field of combating and preventing crime; basics of work of authorized subjects in the research field, etc.

It is proved that the system of legal bases for prevention and counteraction to crime in the customs sphere is represented by a wide range of normative sources: from the Constitution of Ukraine and international normative legal acts to bylaws issued by authorized central executive bodies. The analysis of the specified sources has shown that the key place in the corresponding system is given to norms of administrative law by means of which administrative and legal regulation of the investigated sphere of public relations is carried out. It is emphasized that this is due to the fact that they enshrine: the legal status of the subjects of combating and preventing crime with their inherent powers, including the use of state coercion; features of formation and implementation of state policy in the field of crime prevention and counteraction on the territory of Ukraine. That is, the studied legal principles give the whole process of combating and preventing crime public, official status, which involves setting clear goals for public authorities, the need to achieve relevant legally significant results, as well as the implementation of state functions in this process.

Key words: legal bases, administrative law, legal regulation, crime prevention.